

TANN RUSSISKA KOLLVELTINGIN

Eftir at hava sitid við ræðið í 1000 ár, varð zaraveldið tikið av

Eingin maður í søguni hevur havt so stóran týðning í einari kollvelting, sum Lenin hevði í ti russisku

Umstøðurnar hava ongantíð verið betri í Sovjetsamveldinum enn nú, tá ið teir halda 50-års dagin fyri kollveltingini tann 7. november

Við aldarskið var Rusland eitt eyðsýnt landbúnaðarland, og 4/5 av íbúgvunum vóru bøndir.

Í 1861 bleiv «livegenskabet» (so at siga trælaband) tikið burtur, og til tað tíð hevði ein stórtur partur av jorðini høyr til keisaran og hansara ætt, meðan nærur øll hin restin høyrði til aðalin og kirkjuna.

Heilt upp til 1905 noyddust bøndurnir at gjalda gjald av keypsprisinum fyri jorðina, ið teir fingu 1861, og meginpartin av skattinum máttu bøndurnir gjalda. Ofta gekk strítið at útvega pening til gjalding, so mangur bóndi misti jorðina til aðrar menn. Tann einkult bóndin átti ikki jorðina, men bygdin *miran*.

Livistandardurin hjá bøndunum var ógvuliga lágur, og bara ein litil partur kundi lesa og skriva, og felagsdyrkingin og analfabetisman forðaði einari umskipan til ein tíðarhóskandi rakstur av landbúnaðinum. Í 1914 nýtti helvtin av bøndunum træplóg.

Ídnaðurin – arbeidsstætturin

Í 1890-unum byrjaði stjórnin at arbeiða ein tíðarhóskandi ídnað upp, og var tann leiðandi maðurin her figgjarmálaráðharrin Witt, ið hevði sannført zar Nikolaj II. um, at Rusland kunði verðveita sína stórveldastøðu, um landið bleiv ídnaðarland og fekk viðka um jarnbreytasambandið.

Arbeðskraftin til ídnaðin var ikki torfø at skaffa. Frá 1871 til 1914 vaks fólkatalið frá 81 til 173 milliónir. Soleiðis kom ein nýggjur statnur fram í Ruslandi, nevnliga arbeðara-stætturin.

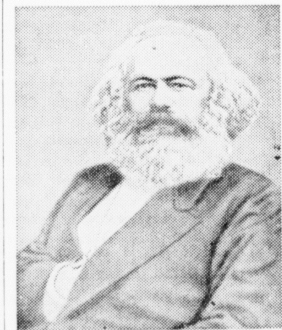
Vána umstøður

Arbeðsumstøðurnar vóru ógvuliga vánaligar, og hóast teir blivu eitt sindur betri í ár-unum undan fyrra veraldarbardaga, vóru tey nógv verri enn hjá ídnaðararbeðarunum í vestur-europu. Helst vóru tað húsa-viðurskiptini, ið vóru vánalig.

Undir hesum arbeðarastætti ið hevur tað ógvuliga ringt, fekk tann kollveltingarhugaða sosialisman góð gróðrarlíkindi.

Nógvir av leiðarunum í hesi rorslu vóru ungir akademikarar og teir sóu í sosialismuni møguleikan, at vraka einaveldið og valdi hjá góðseigarunum, ið orsakaðu tann lága livistandin.

Meirilutin av fólkinum vóru sum nevnt bøndir, og hóast teir vóru illa nøgdir við tey vánaligu korini, og fóru at gera vart við seg, foldu teir seg ikki heinavegin drignar av hugsjónunum hjá bolschevikkunum.

MARX

Teoriir hansara vóru eitt og alt fyri Lenin.

um at sosialisera jorðina. Tær kollveltingarhugaðu rorslurnar, sum til tíðir komu fram ímillum bøndirnar, høvdu heldur ta ætlan at fáa sligið fast býtanina av jorðini hjá góðseigarunum.

Kriggið eitt vónbrot

Tann russiska stjórnin gjordi ymiskar royndir fyri at fáa íbúgvarnar at hugsa um okkurt annað, enn tey ræðuligu sosialu forholdini, ið ráddu í landinum, og soleiðis doyva kollveltingarandanum. Teir ætlaðu at fara í kriggi og vinna so at folkið fór at siggja stjórnina úr øðrum sjónarmiðum, men hetta miseydnadist so fullkomuliga.

Órslitið var eitt stórtap í tí russiska-japanska krignum 1904–05, og hetta forði til, at folkið nú sá ta korrupsión og tann rotinskapi, ið ráddi ímillum teir leiðandi, tí tað vóru bara teir ið vildu hava kriggið vegna ein prestigu spurning. Veikleikin hjá stjórnini gav teimum undirkyggað meiri mót, og skjótt byrjaði uppreisurin, at gera vart við seg ymsa staðir í landinum.

Dumairnar

Zarurin sá seg nú noyddan til at innkalla eitt lóggávutíng, eina дума. Men aftaná friðin við Japan fekk zarurin aftur hampuligt skil á rikinum, við hjálp av hermonnum, og zarurin vildi nú ikki ásanna tann skeivleika hann hevði gjørt við at fara í kriggi.

Fyrsta og onnur dumain blivu avtiknar, men við valið til ta triðu dumaina blivu valreglurnar broyttar so at góðseigarnir fingu stórra ávirkan.

Lóggávutíngið kom so statt at vera eitt lýði tól hjá zarinum, og fyri tann mannin, ið bleiv tann leiðandi ráðharrin, tann harði men óföri Stolypin, ið tók sær av landbúnaðinum.

Hann vildi avtaka miruna, og gera ein mógvandi ognarböndastatt, ið kundi bliva ein konservativur stuðul hjá stjórnini, men áðrenn hesar hugsanir vóru forðar út í lívið, bleiv hann myrður.

Eftirmenn hansara vóru ógvuliga ússaligir. Og úttan nakra fasta leiðslu og úttan at tað eydnadist at javna munin ímillum yvir- og undirklassa, fór tað russiska ríkið inn í fyrsta veraldarbardaga, ið kom at gera enda á zarstýrinum.

Marskollveltingin

Veturin 1916–17 var ógvuliga harður og tað var ógvuliga ringt skil vit matinum, tí stjórnin hevði ikki stílað fyri skamtan.

Í mars 1917 kom kollveltingin, og hóast hetta byrjaði sum ein hungurskollvelting, so var hetta ein borgarlig kollvelting. Har hermennirnir noktaðu at skjóta eftir arbeðarunum.

Leiðarin av tí russisku kollveltingini, Lenin

Zaraveldið rýkur

Zar Nikolaj II. sá, at hann kundi ikki klára trupulleikarnar longur, og 15. mars 1917 segði hann trónina frá sær, í einum jarnbreytarvogni við Pskov, og hann endaði fráfaringskjalið við hesum orðum: »Gud signi Rusland.«

Zarveldið í Ruslandi, ið byrjaði við húsinum Rurik fyri 1000 árum síðan, var at enda komið.

Eftirmennirnir hjá zarinum vóru fyrst Lvon og Kerenski, og stóðu teir yvir fyri einari vónleysari uppgávu. Pengar vóru ongir, herurin kravdi at verða heimsendur, men gavst Rusland við krignum so vildu týskararnir taka landið, og so var mars kollveltingin til fánýtis.

Lenin kemur heim

Tann 16. april 1917 kemur Lenin heim frá útlegd í Schweiz. Týskararnir lovaðu honum heim tí teir væntaðu at ein kollveltingar propaganda, skuldi fáa russararnar at gevast við krignum. Aftaná eitt hálvt ára arbeiði við stórum ágrýtni tók hann maktina í Petrograd tann 7. november 1917 undir rópunum: Breyð, jorð og frið — og alt valdið til sovjetirnir. (Sovjetirnir vóru arbeðara- og hermannaráð.) Í Ruslandi verður hon kallað októberkollveltingin, tí tann julianski kalendarin bleiv avtikin har í 1918. (25. október verður til 7. november)

Lenin

Meira enn nokur onnur kollvelting í søguni »personifiserar« tann russiska kollveltingin av einum manni, nevnliga Vladimir Iljitsj Uljanov, sum undir sínari kollveltingartíð fekk sær dulnevnið Lenin.

Lenin var borin í heim í 1870. Faðir hansara var skúlastjóri, og familjan var væl umtókt, mógvandi og vitborin. Sum teir flestu vitbornu í Ruslandi á

hesi tíð, var Lenin tikið av kollveltingarandanum.

Ein eldri bróður hansara var uppi við nokrum, ið høvdu til uppgávu at drepa zar Alexander III. Hetta miseydnadist, og bróðurin varð tikið av døgum. Henda hending, ið slóð móðurina fullkomiliga út, fekk úttan iva stóran týðning fyri eftirtíðina hjá Lenin.

Lenin, ið hevði lisið til sakforara, fekk umleið 1890 smakkin av teorinum hjá Marx, og hesar teorir blivu eitt og alt fyri honum. Hann gekk ógvuliga heitt inn fyri kollveltingarandanum í St. Petersburg, nú Leningrad. Í 1897 bleiv hann handtúkin og sendur til Sibiriu, men trý ár seinni

KHRUSTJOV

var tann leiðandi í Sovjetsamveldinum frá 1957, men í 1964 bleiv hann koyrdur frá.

fekk hann loyvi at fara úr Ruslandi, og meginpartin av hesi tíð og upp til 1917 buði hann í Schweiz, og herfrá stýrði hann tí bolschevísku rorsluni, ið varð ein partur av javnaðarflokkinum sum fór í tvíningar 1903 Bolschevikkar og Menschevikkar.

Marx og Lenin

Í vestureuropu sá Lenin at útviklingurin hjá arbeðararörsli uni ikki hevði gingið fyri seg á